

Blendow Lexnova Expertkommentar - Affärsjuridik, september 2014

BOLAGSREVISORN I EN FÖRÄNDERLIG VÄRLD

EU:s normgivning inom det associationsrättsliga området är för närvarande präglad av läxor från den globala finanskrisen. Turen har så kommit till revisionen. Efter viss uppståndelse har parlamentet antagit det s.k. revisionspaketet. Men ny reglering är vare sig orsak eller lösning till de nya omvälvande tider som stundar för revisionsföretagen.

Revisionspaketet innehåller ett direktiv och en förordning: 1) Direktiv ([2014/56/EU](#)) om ändring av direktivet (2006/43/EG) om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning ("revisionsdirektivet") samt 2) Förordning (2014/537/EG) med särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse.

Paketet, som officiellt kallas EU:s revisionsreform, beslutades efter långa förhandlingar och stor inverkan från lobbygrupper, däribland den svenska organisationen för revisorer och rådgivare, FAR. Till slut enades Kommissionen, Europaparlamentet och Europeiska unionens råd om en kompromiss vilken blev grunden för den nya normgivningen. De övergripande målsättningarna för paketet är att höja revisionskvaliteten och bidra till den finansiella stabiliteten. Reglerna ska dessutom bidra till en mindre sårbar revisionsmarknad och stärka revisorns kontrollerande och brottsförebyggande funktion.

Förordningen om revision i företag av allmänt intresse (*public interest enterprises*, PIE) är direkt tillämplig i medlemsstaterna. PIE-bolag är bolag vars aktier eller värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad eller bolag med verksamhet inom bank och försäkring samt andra finansiella institutioner. Definitionen av PIE är i grunden beroende av storlek samt antal aktieägare, anställda eller andra intressenter och vilka företag som innefattas kan variera mellan medlemsstaterna.

Direktivet måste till skillnad från förordningen först implementeras i svensk rätt och en kommitté har tillsatts med avrapportering 1 april 2015. Enligt det svenska kommittédirektivet (Dir. 2014:36) har utredaren till uppdrag att utarbeta nödvändiga lagförslag (i ABL, revisorslagen etc.) för att genomföra de regler som föreslås i EU-direktivet. Utredaren ska även utarbeta nödvändiga författningsförslag för att anpassa svensk rätt till de regler som ingår i den direkt tillämpliga EU-förordningen.

Utöver det som härstammar från EU:s rättsakter ska utredaren överväga om ansvarsfördelningen mellan bolagsrevisorn och andra bolagsorgan kan förtydligas. Det utökade uppdraget är en konsekvens av att det råder en osäkerhet kring hur revisorns ansvar för en skada som uppkommit på grund av fel i bolagets redovisning är avgränsat i förhållande till styrelsens och den verkställande direktörens ansvar för samma skada. I detta avseende tar således kommittédirektivet sikte på den uppmärksammade problematiken i samband med de aktuella domarna i Prosolvia (Hovrätten för Västra Sverige, [T 4207-10](#)) och Daydream (Högsta domstolen, [T 3420-12](#)).

Utredaren ska beakta riskerna för en ökad administrativ börda för företagen och ska särskilt beakta den svenska bolagsstyrningsmodellen och svensk kod för bolagsstyrning.

Revisionspaketets huvudsakliga innehåll

1. Byrårotation

Det som vållat hetast känslor inom revisionsvärlden är den påtvingade maximala längden för ett revisionsuppdrag, dvs. revisionsföretagen måste bytas ut med jämna mellanrum i en s.k. byrårotation. En revisionsbyrå får inneha samma revisionsuppdrag i maximalt tio år (även om vissa övergångsregler kan förlänga perioden) i ett PIE-bolag.

Bakgrunden till regleringen är att bolagsrevisorn och granskningsobjektet blir "överdrivet familjära" och det därmed uppstår ett hot mot revisorns oberoende och opartiskhet. Reglering för revisorer fokuserar ofta på frågan om oberoende. Det är en olöslig konflikt eftersom betalningen för revisionen av företagsledningen måste komma från företagen själva och företagsledningen har ett stort inflytande över hur företagets kostnader ska allokeras. Lösningen med rotation är inte ny, samma bevekelsegrunder fanns för införandet av maximala mandattider för revisorer i den svenska aktiebolagslagen (ABL 9:21 och 21a). Revisionskåren opponerar sig alltid mot sådana förändringar men anpassar sig sedermera, för att ibland senare tillstå att förändringen var till det bättre. I detta fall hävdar man att byrårotation kommer stärka dominansen av de fyra stora revisionsorganisationerna istället för att, vilket är syftet med regleringen, gynna konkurrensen på revisionsmarknaden. Eftersom ingen kan veta exakt vilka konsekvenser - i en föränderlig, komplex och konkurrensutsatt miljö - byrårotation kommer att få för oberoende, revisionskvalitet och konkurrens inom revisionsmarknaden så är troligen farhågorna överdrivna.

2. Förbjudna tjänster och rådgivningstak

En annan kontroversiell fråga, som är ett större hot mot revisionsvärlden på sikt, är förordningens förbud mot tillhandahållandet av vissa icke-revisionstjänster. Revisorn, och revisionsföretaget hen tillhör, får varken direkt eller indirekt till det granskade PIE-bolaget tillhandahålla vissa tjänster inom följande breda kategorier:

- Skattetjänster (bl.a. upprättande av deklaration) och skatterådgivning
- Förvaltning och beslutsprocess
- Personaltjänster och löneadministration
- Internrevision och intern kontroll
- Värderingstjänster
- Juridiska tjänster
- Finansieringstjänster

Även om kategorierna till viss del preciserats i förordningen och i en efterföljande skrivelse, samt troligen måste preciseras än mer, så innefattar uppräkningsen många av de tjänster revisionsföretagen erbjuder utöver lagstadgad revision. Det är också inom dessa områden revisionsföretagen växer för närvarande och kan förväntas ta marknadsandelar. De revisionsnära tjänsterna sponsrar så att säga de krympande marginalerna i revisionsbranschen. Det gör det komplicerat att förbjuda och begränsa revisionsföretagens rådgivningstjänster med mindre än att lönsamheten hotas.

Utöver det direkta förbudet för vissa icke-revisionstjänster sätter förordningen även upp ett tak för rådgivningstjänster. En revisor och revisionsföretag får inte tillhandahålla andra rådgivningstjänster till granskningsobjektet till en större volym än 70 % av de genomsnittliga arvoden för revisionen under tre år. De tillåtna rådgivningstjänsterna finns inom revisions- och redovisningsområdet. Om de under ett enskilt år uppgår till mer än 15 % måste det särskilt anmälas till granskningsobjektets revisionsutskott som en grund för diskussion om revisorns oberoende.

Förbud och tak är givetvis också de en operationalisering av oberoendeproblematiken inom revision.

Situationen att revisorn granskar ett underlag som skapats genom råd från personer inom revisorns egna organisation är bekymmersam. I den andra vågskålen ligger att granskningsobjektens ledning och medarbetare är som mest betjänta av att ta in råd från de rådgivare som redan är insatta i företagets verksamhet och utmaningar. Det går med andra ord inte att helt förbjuda rådgivning till granskningsobjekt, men hur gränsen ska dras är en öppen fråga.

3. Revisionsberättelsen

En viktig nyordning i direktivet är reglerna kring revisionsberättelsen. Revisionsberättelsen har genom årtal av betygsinflation blivit ett trubbigt och innehållslöst verktyg för bolagsstyrningen. Antingen är rapporten från revisorn "ren" och innehåller således inga anmärkningar på företagets rapportering eller förvaltning. Eller så är den "oren" och då brakar helvetet löst med kursfall, sänkta kreditbetyg och potentiella skadeståndskrav. Samtliga aktörer och intressenter inser att detta inte en hållbar situation, men ingen tar ansvar för att lösa den.

I och med revisionspaketets implementering slopas standardiserade revisionsberättelser. Reglerna skiljer sig mellan PIE-bolag och andra bolag.

Revisionsberättelsen ska enligt direktivet (art. 28), som gäller alla bolag, innehålla ett revisionsuttalande, vilket är i linje med vad som redan gäller enligt aktiebolagslagen (ABL 9:31). Den kan avlämnas utan reservation, med reservation eller med avvikande mening. Om revisorn inte kan lämna ett utlåtande ska revisionsberättelsen innehålla ett uttalande om att revisorn avstår från att yttra sig.

Det som gör att revisionsberättelserna inte kommer kunna ske standardiserat på samma sätt som tidigare är att de enligt artikel 28 utöver revisionsuttalandet ska innehålla: 1) en hänvisning till varje annat förhållande som revisorn fäster särskild uppmärksamhet på utan att det föranleder att revisionsuttalandet lämnas med reservation och 2) ett uttalande om alla eventuella väsentliga osäkerhetsfaktorer som avser händelser eller förhållanden som kan medföra betydande tvivel rörande företagets kapacitet till fortsatt drift (*going concern*). För samtliga bolag ska revisorn således uttala sig om företagets uthållighet i framtiden, ett tydligt nytänkande inom revision som hittills mestadels varit inriktad mot historiska omständigheter.

Förordningen för PIE-bolag (art. 10) innebär att revisorn ska tillhandahålla följande information till stöd för revisionsuttalandet:

- i) En beskrivning av de viktigaste bedömda riskerna för väsentliga felaktigheter, inklusive bedömda risker för väsentliga felaktigheter på grund av bedrägeri.
- ii) En sammanfattning av revisorns åtgärder till följd av dessa risker.
- iii) De viktigaste iakttagelserna med anledning av dessa risker, i förekommande fall.

Varje bedömd risk för väsentliga felaktigheter ska innefatta en tydlig referens till de relevanta uppgifterna i den finansiella rapporten. Revisionsberättelsen ska även innehålla en förklaring av i vilken utsträckning revisionen ansetts kunna upptäcka oegentligheter, inklusive bedrägeri. Det är även möjligt för medlemsstaterna att lagstifta om ytterligare krav rörande innehållet i revisionsberättelsen.

Revisorns rapportering blir således mer problembaserad och skraddarsydd i förhållande till bolagets förutsättningar och det utförda revisionsarbetet. Inte bara faktiska iakttagelser av brister och felaktigheter ska offentliggöras utan revisorn ska även peka ut områden där felaktigheter riskerar att uppdagas.

4. Revisionsutskottet

Ett för svensk del djupt problematiskt område är EU:s reglering av bolagsstyrelsens revisionsutskott. Den första regleringen av revisionsutskott infördes i ABL 2009 (ABL 8:49a och 49b) och redan då misslyckades lagstiftaren med att anpassa regleringen till svenska förhållanden.

I den gällande ABL 8:49b pkt 4 stadgas således att en av revisionsutskottets uppgifter är att "granska och övervaka revisorns opartiskhet och självständighet och därvid särskilt uppmärksamma om revisorn tillhandahåller bolaget andra tjänster än revisionstjänster". Eftersom revisionsutskottet är en del av styrelsen (eller utgörs av hela styrelsen) uppstår en olycklig situation där den granskade granskar sin granskare. Det verkar i motsatt riktning till de övriga medlen för att värna revisorns oberoende mot bolagsledningen.

Den nya regleringen lägger lök på laxen. I PIE-bolag ska revisionsutskottet "ansvara för urvalsförfarandet vid val av en eller flera lagstadgade revisorer eller revisionsföretag och utfärda rekommendationer om vilken eller vilka lagstadgade revisorer eller revisionsföretag som ska utses". Även om det i praktiken redan är företagsledningen genom revisionsutskottet (i enlighet med ABL 8:49b pkt 5) som bereder upphandlingen av revisorer till förmån för valberedningen som föreslår revisor till bolagsstämman innebär detta en känslig hierarkisk fråga för svensk bolagsstyrning. I vanlig ordning kommer den förfelade diskussionen om "det femte bolagsorganet" upp.

Enligt mitt förmenande bör den svenska utredningen ta ett förnyat grepp om denna fråga. Det möjliggörs bland annat genom att hela revisionsdirektivets artikel 39 om revisionsutskottet ersätts med ny reglering. Det behövs bara en nytolkning i två delar utifrån svenskt bolagsstyrningsperspektiv.

1. Gällande ABL 8:49b pkt 4. Utskottets uppgift omtolkas till att vara: att tillse att *företagsledningen* (och förvisso själva styrelsen) inte agerar på ett sådant sätt att de komprometterar bolagsrevisorn. Revisionsutskottet skulle under en sådan regim ha till uppgift att kontrollera vilka sidouppdrag företagsledningen ger revisorn och i vilken omfattning detta sker. Genom att övervaka och i förekommande fall stoppa sidouppdrag får utskottet en aktiv roll i att värna revisorns oberoende, utan att för den skull faktiskt överpröva detta bolagsorgan. En sådan reglering skulle bättre överensstamma med den svenska bolagsstyrningsmodellen.
2. Kommande "ABL 8:49b pkt 5". Utskottets uppgift tolkas som att revisionsutskottet ansvarar *gentemot valberedningen* för urvalsförfarandet rörande revisorer. Revisionsutskottet blir här underställd den av aktieägarna utsedda valberedningen, istället för att revisionsutskottet och därmed styrelsen på ett missledande sätt blir ansvarig för valet av sin egen granskare.

Men för förändring och värn av den svenska modellen för bolagsstyrning krävs ett kreativt förhållningssätt från utredningen visavi det nya direktivet.

Den tekniska utmaningen för revisorer

Omreglering och skärpningar till trots är inte EU det stora hotet mot revisionsvärldens tradition och lönsamhet. Istället finns det stora tekniska utmaningar på horisonten. FAR, organisationen för revisorer och rådgivare, publicerade för ett år sedan en framtidsstudie *Framtidens rådgivning, redovisning och revision - en resa mot år 2025* (FAR och Kairos Future). Studien är en bred undersökning och involverade både branschförespråkare och externa representanter.

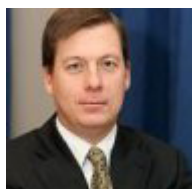
Bland många faktorer diskuteras den pågående digitaliseringen inom redovisnings- och revisionsområdet. Bokföring och redovisning räknas allmänt som en av de branscher som påverkas mest av automatisering i framtiden. Digitalisering av redovisning, bokföring och verifikat är ett

faktum, allt mer av företagens information finns digitalt. Många gånger finns information som ligger till grund för den ekonomiska styrningen och rapporteringen i företag inte i fysisk form vid något tillfälle. Det motsvaras även på användarsidan, där beslut fattas på basis av digital information via media, börs och internet. Informationsflödet automatiseras fortlöpande och analys, rapportering och styrning kan ske i realtid.

Digitalisering av kontroll och revision är också i vardande. En gemensam beteckning för denna typ av programvaror är datorstödda revisionsverktyg och -tekniker (*computer assisted audit tools and techniques*, CAATT). Det är programvaror som kan hantera extremt stora datamängder och identifiera transaktioner, mönster och samband som en mänsklig hjärna behöver långt tid för att förstå. Inom finansbranschen finns redan programvaror för mönsterigenkänning i insiderhandel och begräveridetektion (*fraud detection software*).

Automatisering av professionella processer är ännu i sin linda. Våra datorer arbetar för närvarande i ett deterministiskt universum, dvs. resultaten är förutsägbara utifrån datorns indata och programmering. På sikt kommer dock datorer alltmer arbeta i en probabilistisk miljö, dvs. resultaten är de mest sannolika men inte nödvändigtvis de enda sanna. Ett steg mot detta är exempelvis IBM:s dator Watson som vann den amerikanska versionen av frågesporten Jeopardy mot två mänskliga mästare. Därtill kan tilläggas att det existerar programvaror som kan skriva ekonomiska analyser och rapporter på ett för användarna intresseväckande och begripligt sätt, bl.a. nyttjas redan sådana programvaror av vissa amerikanska affärstidningar för att skriva finansartiklar. Det finns således system för att ställa frågor, göra kontroller, få svar och begripliga rapporter helt och hållet digitalt.

Sammantaget är det sannolikt att effektiva nyskapande informationssystem för redovisning, revision och ekonomisk rådgivning kommer att utvecklas i en nära framtid. Det innebär att de mänskliga revisorernas relevans och roll står inför kraftig förändring. Att fokusera för mycket på traditionella roller och förändrade normer i anslutning till dem är enkom ett recept till att bli obsolet.

Robert Sevenius

Ekon. lic., jur.kand., verksam som rådgivare och författare inom företagsförvärv och bolagsstyrning samt kursledare vid Stockholms universitet, Företagsekonomiska Institutet, Advokatsamfundet m fl.